

Masinarvitajate ühisused olid levinud kooperatsiooni vorm Eesuse juha käesoleva sajandi algkümnendil. Talupidajatel pönud ökonoomne muretseada isiklikke kalleid masinaid ja paljudel polnud see rahaliselt mõeldavgi. Seepärast soeati rehepeksumasinad kollektiivselt, osanikeks tavaliselt kümnekond edumeelset peret.

Kadrina lähistel oli esimeseks pääsukeseks Mäoküla—Väljataguse masinaühistu, mille organisatoriks sai Mäoküla talunik Madis Sutter. Algus tehti 1912. aastal. Eelmisel aastal olid siinsed elanikud kasutanud Rakvere mehaanikatöökoha omanikult G. Leetbergilt laenatud rehepeksumasinat. Kui 1912. aastal mehed jälle kogunesid, et minna masinat laenama, ärgitas M. Sutter mõtte osta külale oma masin ja mootor. Nii löidki Mäoküla ja Väljataguse mehed kampa ja rajasid masinaühistu, kuhu algsest kuulus seitse liiget. Koos sõideti Tallinna põllumajandusnäitusele, kus valiti välja peksumasin ja mootor. Kui ostmiseks läks, hüppas üks osanikest alt ja nii tuli kulud kanda kuuel liikmel. Väheste teadmiste tõttu ebaõnnestus mootoriost. Alles kodus selgus, et käiviti tuleb vahetada võimsama vastu. Seda ka tehti ja ühistu alustas tööd. Seda-puhku saadi oma vilja masindama hakata küll alles 1913.

aasta jaanuarikuus, kuid edasi kulges töö normaalselt ja masinat laenutati teistelegi. Soovijaid ümbruskonnas leitud, sest laenuhinnad olid ühistus odavamad kui eraettevõtjatel.

Edukale algusele vaatamata oli eeskujuga järgijaid esialgu vähe. Masinate hinnad olid kõrged ja osamaksuks tuli korraga välja anda rohkem kui ühe hobuse hind. See pani nii mõnegi ettevaatliku mehe juurdlema kasuteguri üle. Pealegi algas Esimene maailmasõda, mis takistas talumajanduse üldist arengut.

sai osta võlakohustusega mitmeks aastaks. Seda võimalust kasutasid eelkõige uute asundustalude elanikud, kes paiknesid jagamisele läinud mõisate maal. Undla vallas hakkasid tööle mõisatest ostetud varustusega Hulja, Undla ja Neeruti ühistu. Asundustalude majandus oli ilmselt jõuetu kõikide võlakohustuste tasumiseks. Juba kahekümnendate aastate lõpus olid nimetatud ühistud sunnitud oma töö lõpetama. 1927. aastal jäi maksujõuetuks Hulja ühisus, kes oli oma inventari ostnud ja hooned rentinud siinselt riigi-

tutel, mis sellel ajal sündisid põliskülades. Lante—Kruusimäe ja Kõrbse—Võduvere masinad teenindasid ühistute liikmeid kolhoosikorrani. Masinate võimsus näitas ühistu jõukust. Kõrbse—Võduvere talunikud said endale lubada suurema rehepeksumatuuri ja mootori kui kehvemate talude omanikud Lantes ja Kruusimäel. Mõlemad ühistud loodi eelkõige oma liikmete tarbeks. Vaid remondikulude katteks laenutati masinaid teistele. Kapitali uute masinate muretsemiseks ei kogutud, igasugustest lisakulutus-

müude töövahendite kõrval kaks traktorit, ja Päre ühistu ühe traktoriga. Ühistute liikmeskond täienes uusmaasajatega ja tegevuspiirkond haaras kõiki ümberkaudseid külasid. 1946. a. tehnilised ühistud valdades koondati. Kadrinas moodustati Undla Masina-Elektriühistu, mis jätkas tööd ühistegevusliikl alustel. 1947. aastal kuulusid ühistule seitse traktorit, üksteist viljapeksumasinat, neli mootorit, kolm traktoriaatra ja kaks kultivaatorit. Selle varustusega töötas ühistu ka kollektiviseerimise algul. Ühistu teenindada olid kõik valla kolhoosid. Nii ulatuslike töödega ühistud toime ei tulnud ja 1950. aastal need likvideeriti ENSV Ministrite Nõukogu määrusega. Ühistute kõrval töötasid sellel ajal masina-traktorijaamad ja neile antigi üle ühistute masinad. Kadrina traktorid läksid Vao MTJ-le. Kadrinasse rajati riiklik masinakeskus mõni kuu hiljem. Traktoreid ta vanalt ühistult ei pärinud, endist töököda kasutas uus ettevõtte aga esialgu edasi.

Pärast mitmeid reorganiseerimisi kujunes Kadrina masina-traktorijaamast Eesti Põllumajandustehnika Tapa rajooni osakond, tänaseks on see kasvanud võimsaks rajoonidevaheliseks põllumajandustehnika tootmiskoondiseks.

Helle OLLI

Masinaühistutest Undla vallas

Julge sammu tegid veel Sootaguse ja Teliskopli küla elanikud, kes vaatamata ärevale ajale oma masinaühistu löid, ostsid koos aurumasinaga ja rehepeksumatuuri.

Masinaühistute teke hoogustus kahekümnendate aastate keskel. Põllumajanduse väga madala mehaniseerimistase tõttu andis kodanlik valituse keskmiktalunikele soodustusi masinate muretsemiseks. Kodanliku agraarreformi tulemusena läksid suhteliselt odava hinnaga müügile mõisatele kuulunud masinad ja neid

mõisalt võlakohustusega 1930. aastani. 1929. aastal kuulutas ajalehes «Virulane» end likvideeritaks Undla ühisus. Nagu arhiivimaterjalid näitavad, toimus ametlik lõpukomisjon alles 1936. aastal. Viimased seitse aastat ühistu tegelikult ei töötanud. Kohtulik võlgade klaarimine venis ja lõpuks osutusid kohtukulud võrdseks võlgnikelt laekunud summaga. Neeruti ühistu jättis enda kasutada ainult kuivatustare. Et mitte haamri alla sattuda, müüdi masin varakult maha.

Pikem iga oli masinaühis-

test hoiduti. Nii ei mõeldud ka traktorite ostmisele, kuigi need kolmekümnendatel aastatel üksikute jõukate talupidajate majapidamistesse jõudsid.

Pärast 1940. aasta juunit kodanlikud ühistegelikud organisatsioonid likvideeriti, eratraktorid natsionaliseeriti. Nende baasil rajati nõukogulikud ühistud. Suur Isamaasõda katkestas organiseerimistöö. Seda jätkati 1944. aastal. Siis hakkasid Kadrina külje all tööle Undla—Sootaguse ühistu, mille kasutada oli